

Список використаних джерел:

1. Жовтневий державний районний архів Миколаївської області. – Ф. 40. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 21.
2. Журавлик. – 2004. – № 8.
3. Матеріали краєзнавчо-етнографічної практики студ. МФ КНУКіМ Клімової М. В.

Малярчук О.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

**ІНФРАСТРУКТУРА ПОБУТУ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ДОБИ «РОЗВИНУТОГО СОЦІАЛІЗМУ»**

Складовою соціальної сфери є побутовий комплекс, до якого входять житлово-комунальне господарство, транспорт, торгівля, служба побуту. Інфраструктура побуту покликана забезпечувати належні матеріальні умови життя і добробуту населення. Зміни, які відбулися у цій сфері протягом радянського періоду, свідчать, що рівень життя людей значно покращився.

Вітчизняними науковцями доволі широко розкрито картину соціально-економічних процесів, що проходили у другій половині ХХ ст. на українських землях. Це, передусім наукові праці В. Барана [1], Я. Дзісяка [2], О. Малярчука [3], І. Рибачака [4], І. Савицької [5] та інших. До наукового обігу залучено значний обсяг матеріалів з архівних джерел, що зберігалися у закритих фондах.

Мета – висвітлити історію розвитку складових інфраструктури побуту Української РСР на прикладі західних областей, довести, що незважаючи на певні зрушення у вирішенні окремих питань, протиріччя між реальністю і запитами постійно збільшувалися. Об'єкт дослідження – політика партійно-радянської влади в соціально-економічній сфері, предмет – особливості її реалізації в умовах західного регіону України.

У 60-80-ті роки ХХ ст. зміст соціальної політики радянської влади в СРСР не змінився – в його основі, як і раніше, були розподільчі відносини та централізоване адміністративне регулювання. Підвищення ефективності економіки дозволило посилити увагу до соціальних проблем. Покращенню умов життя населення сприяли гарантована оплата праці колгоспникам, інтенсивне житлове будівництво, удосконалення соціально-побутової інфраструктури. Загалом даний період характеризувався найбільш високими темпами житлового будівництва і відповідно розбудовою комунального господарства. У житловому будівництві продовжувала домінувати тенденція до кількісних, а не якісних показників з мінімальним набором зручностей. На зміну п'ятиповерховій забудові міст і містечок, так званим «хрущовкам», приходять шести-дев'ятиповерхове та приватне. Сформувався і набув

широкого розповсюдження новий вид послуг – будівництво і ремонт житла на замовлення населення. Розширення обсягів будівництва прискорило перехід від комунального житла («комуналок») і гуртожитків до невеликих квартир сімейного типу. На шляху у нового житлового будівництва поставало немало перешкод. Не була знайдена форма об'єднання зусиль забудівників, яка б дозволила комплексно споруджувати інженерні комунікації і благоустроювати територію. Місцеві виконкоми не мали права кооперувати засоби підприємств на будівництво об'єктів культурно-побутового призначення. Трести і підпорядковані їм організації постійно критикувалися за несправляння зі встановленими завданнями, не виконання планів підрядних робіт введення в дію житлової площі і завдань з підвищення продуктивності праці, допущення відставання у будівництві дитячих садків, клубів, об'єктів торгівлі та комунального господарства.

Набільш високі темпи житлового будівництва сягають середини 70-х років минулого століття. У середньому у вказаний час у західних областях УРСР щороку вводилося в експлуатацію 3500–4000 нових квартир. Найбільш гострою квартирною проблема була в обласних і районних центрах. Користолюбство, «приватновласницькі тенденції», прагнення господарських, державних і партійних працівників до наживи і збагачення набирали широкого розповсюдження. У 1970-х роках поширеним для партійно-радянської номенклатури, працівників торгівельно-господарських структур, правоохоронних органів ставало ідивідуальне приватне будівництво. Найбільш престижними вважалися земельні ділянки довкола обласних і районних центрів, курортних зон.

Найбільш наболілою для громадян проблемою, до розв'язання якої керівництво залучало профспілку, стосувалося розподілу серед працівників житла з додержанням встановленої черговості, а також організації дозвілля і відпочинку, санаторно-курортного лікування. Хоча офіційно вважалося, що профспілковий комітет контролював розподіл житла, але його думку важко визнати визначальною. Деяку самостійність міг проявити голова профспілки хіба що при розподілі путівок в будинки відпочинку і на санаторно-курортне лікування. Однак і в цих питаннях профспілка не могла ігнорувати бажання секретаря парткому чи начальства. Позбавлена реальної права на самостійність вирішування важливих питань колективу, профспілка сприймалася як уповноважений партією орган створювати видимість захисту прав рядових громадян.

У другій половині минулого століття удосконалювалася побутова інфраструктура села, головним чином в обласних і районних центрах. Наданням побутових послуг займалися спеціалізовані підприємства – побутокombінати, які структуру своєї діяльності не змінювали роками. На середину 70-х років ХХ ст. майже в усіх колгоспах і радгоспах регіону були організовані будинки побуту та комплексні приймальні пункти. На загал надавалися такі послуги: індивідуальний пошив одягу, виготовлення меблів, технічне обслуговування населення, хімчистка та фарбування одягу, ремонт –

взуття, швейних виробів, побутових приладів, транспортних засобів індивідуальних власників і ін. Обласні управління побутового обслуговування населення звітували про здані в експлуатацію лазні та душеві, об'єми прання білизни, послуги фотоательє, ремонт квартир, роботу перукарень, прокатних пунктів, а також ритуальні, транспорт та інші побутові послуги. На комунально-побутові потреби споживачам міст і сіл планово розподілялися вугілля, торф, природний і зріджений газ.

Складовою побутового комплексу виступала радіофікація і телефонізація сіл, яка відбувалася вкрай повільно. Актуальним залишалось питання суцільної електрифікації сіл і приміських будинків. У архівних матеріалах наводиться різна чисельність у кожній області регіону. У листах міністру енергетики і електрифікації УРСР А. Макухину секретарі обкомів КПУ вказують, що в областях нараховувалося від 3 до 5 тис. неелектрифікованих будинків. Це викликало цілу низку скарг мешканців сіл. Для них необхідно було збудувати кілометри низьковольтних електроліній, що зрештою й було зроблено.

Однією з проблем комунального облаштування сіл залишалася їх газифікація. У західних областях у зв'язку з наявністю власного природного газу, вона здійснювалася у порівнянні з іншими регіонами республіки, високими темпами. Так, наприклад, у Прикарпатських областях питома частка газифікованих сіл на середину 1990-х років становила 30–40%. Порівняно з 3% газифікованих сіл Одещини та Херсонщини це вважалося високим показником. Газифікація міст і сіл була важливим фактором підвищення матеріального добробуту населення. Застосування природного газу для комунально-побутових потреб звільняло мільйони трудящих від непродуктивної праці і значно поліпшувало санітарно-гігієнічні умови.

Автомобільний транспорт займав все більш важливе місце. Автобус перетворився на основний вид міського і сільського транспорту. Сполучення між віддаленими гірськими і лісовими селами, а також розташованими на значній відстані від райцентрів, здійснювалося з постійними перебоями. Приміські лінії з початку 1970-х років почали обслуговувати угорські дизель-поїзди, названі в народі «Червона рута». Великим залізничними вузлами стали обласні центри, через які почали курсувати міжнародні експреси. Обласні центри отримали пряме сполучення з різними столицями Радянського Союзу і світу.

Покращенню умов життя літніх людей сприяло пенсійне законодавство. Були підвищені мінімальні розміри пенсій за віком і з причин втрати годувальника; призначалися пенсії за віком при неповному стажі роботи жінок, що народили п'ять і більше дітей; матерям інвалідів з дитинства. За безперервний стаж роботи робітникам і службовцям, що проробили на одному підприємстві понад 25 років, було збільшено розмір надбавок до пенсій з 10% до 20%. Відзначаючи позитивні зміни, разом з тим зазначимо, що загалом всі ці заходи держави не дозволяли забезпечити достатнього рівня життя переважної більшості людей, особливо у сільській місцевості.

У другій половині ХХ ст. розвивалася мережа підприємств громадського харчування. Перевиконувалися планові завдання з відкриття магазинів, цехів

напівфабрикатів та кулінарної продукції, по реконструкції і будівництві підприємств з випуску безалкогольних напоїв і ковбасних виробів. Характеризуючи розвиток торгівлі області, зазначимо, що як виробництво, так і реалізація товарів широкого вжитку зросли.

Значна частина товарів «ширпотребу» являлася низької якості і не знаходила належного збуту. Типова для радянського магазину ситуація – товар ніби то є, а купити нічого. Дефіцитні товари, особливо імпортного виробництва, необхідно було купляти «з під прилавка». Влада намагалася вивчати потреби населення на різні категорії товарів, створювалися різні міжвідомчі, місцеві й міжрегіональні комісії, які аналізували попит.

Загалом, зі сторони держави вживалися численні заходи, які сприяли підвищенню життєвого рівня і покращення побуту громадян населення. Необхідно врахувати, що одночасно діяли приховані інфляційні механізми, а на споживчому ринку постійно зростали ціни. Зростання зарплатні не закріплювалося збільшенням товарів і послуг. Значна частина товарів широкого вжитку виявлялась низької якості, все більшого розмаху набирал хронічний дефіцит.

Таким чином, у досліджуваній період заходи держави були спрямовані на підвищення життєвого рівня і поліпшення добробуту населення. Незважаючи на постійні декларації влади щодо пріоритетності соціальної сфери, державні служби побуту, транспорту, торгівлі, житлово-комунального господарства могли забезпечувати лише мінімум благ для громадян. Проблеми які накопичувалися десятиріччями у соціальній сфері, різко загострилися в другій половині 1980-х років. За умов наростаючої економічної кризи, незадовільний стан на споживчому ринку країни став однією з найбільш гострих проблем суспільства.

Список використаних джерел:

1. Баран В. К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.) / В. К. Баран. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – 670 с.
2. Дзісяк Я. І. Соціально-економічні процеси в Україні наприкінці 80-х на початку 90-х років ХХ століття: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Я. І. Дзісяк. – Чернівці, 2006. – 18 с.
3. Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с.
4. Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села (1921–1991 рр.) / І. В. Рибак. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 304 с.
5. Савицька І. С. Повсякденне життя населення України у 1964–1985 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / І. С. Савицька. – Луцьк, 2015. – 20 с.